

Natuurlijk had het uitbreken van de tweede wereldoorlog in ons land beroering teweeg gebracht. Vooral gold dat voor de economische sector waar wij later op terugkomen. Het belangrijkste en ingrijpendste feit werd in die begintijd evenwel gevormd door de mobilisatie van een kwart miljoen dienstplichtigen: uit misschien één op de acht gezinnen had men een vader of zoon zien vertrekken naar de mobilisatiebestemming en men wist dat die vader of zoon na afloop van de daarop aansluitende transporten elders in Nederland terecht gekomen was. Waar precies, moest officieel geheim blijven: de gemobiliseerde eenheden kregen een veldpostnummer en voor het afwickelen van de correspondentie werd in Den Haag in een leegstaand nieuw gebouw van de PTT een militair Hoofdexpeditiekantoor gevestigd waar men tien dagen nodig had om de chaos te bezweren: 'ontelbare dienst- en andere stukken' waren aanvankelijk onvolledig, onjuist of zelfs onbegrijpelijk geadresseerd, o.m. doordat 'tal van legeronderdelen op adressen voorkwamen, waarvan het postpersoneel nooit het bestaan, laat staan de naam had vermoed'.¹ Ook aan de voorgeschreven geheimhouding ontbrak nog heel wat. 'Alles was 'zeer geheim'', legde later een reserve-officier vast die tussen Tiel en Nijmegen terecht gekomen was,

'we mochten niet naar huis schrijven waar we zaten, doch toen ik mijn vrouw opbelde om haar te vragen hoe ze het maakte, was haar eerste vraag: 'Julie zitten in Horssen hè, waar ligt dat?' Hoe ze daaraan kwam? De telefoonjuffrouw had gezegd: 'Hier is Horssen voor u' . . . En omdat alles zo geheim was, had er de eerste zondag een ware invasie plaats van vrouwen uit Amsterdam en Rotterdam die per autobus naar het Land van Maas en Waal waren gekomen om te zien hoe hun weggeroepen echtgenoten het maakten.'²

De mobilisatie was een onmiddellijke realiteit, maar van de gevechten elders vernam men slechts uit de kranten. Als vanzelf kwam het denken van verreweg de meeste mensen in het patroon terecht dat zich van '14 tot '18 gevormd had: anderen voerden oorlog, Nederland was neutraal.

Op 3 september verscheen in de *Nederlandse Staatscourant* de officiële Neutraliteitsproclamatie der regering. Daar hoorde een geheime instructie bij die het militaire apparaat maar ook de gezagsdragers en ambtenaren van het burgerlijk bestuur nauwkeurig inlichtte wat men, zolang de neutraliteit gehandhaafd werd, te doen of te laten had. Beide stukken, tevoren opgesteld door het departement van buitenlandse zaken en gedrukt door de Algemene

¹ 'Overzicht van het verloop van de instelling van de Veldpostdienst tijdens de eerste maand van de mobilisatie', p. 4 (Sectie krijgsgeschiedenis, archieven, groep III-2, pak C, no. 5). ² 'Tien jaar geleden', *Nieuwe Apeldoornse Crt.*, 1 aug. 1949.